וגשרים ונפשות שיש בהן בית דירה מוציאין את המדה כנגדן ועושין (א) אותה כמין טבלא מרובעת כדי שיהא נשכר את הזויות: **גמ'** רב ושמואל חד תני מעברין וחד תני מאברין מאן דתני מאברין [א]אבר אבר ומאן דתני מעברין כאשה עוברה [1]מערת המכפלה רב ושמואל חד אמר [ב]שני בתים זה לפנים מזה וחד אמר בית ועלייה על גביו בשלמא למאן דאמר זה על גב זה היינו מכפלה אלא למאן דאמר שני בתים זה לפנים מזה מאי מכפלה שכפולה בזוגות [2]ממרא קרית ארבע [ג]א"ר יצחק קרית הארבע זוגות אדם וחוה אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולאה [3]ויהי בימי אמרפל רב ושמואל חד אמר נמרוד שמו ולמה נקרא שמו אמרפל שאמר והפיל לאברהם אבינו בתוך כבשן האש וחד אמר אמרפל שמו ולמה נקרא שמו נמרוד [ד]שהמריד את כל העולם כולו עליו במלכותו [4]ויקם מלך חדש על מצרים [ה]רב ושמואל חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו גזירותיו מ"ד חדש ממש דכתיב חדש ומאן דאמר שנתחדשו גזירותיו מדלא כתיב וימת וימלוך ולמאן דאמר שנתחדשו גזירותיו הא כתיב [4]אשר לא ידע את יוסף מאי אשר לא ידע את יוסף דהוה דמי כמאן דלא ידע ליה ליוסף כלל: (סימן שמונה עשרה ושנים עשר למדנו [ו]בדוד ויבן): א"ר יוחנן י"ח ימים גידלתי אצל רבי אושעיא בריבי ולא למדתי ממנו אלא דבר אחד במשנתינו כיצד מאברין את הערים באלף איני והאמר רבי יוחנן י"ב תלמידים היו לו לרבי אושעיא בריבי וי"ח ימים גידלתי ביניהן ולמדתי לב כל אחד ואחד וחכמת כל אחד ואחד לב כל אחד ואחד וחכמת כל אחד ואחד גמר גמרא לא גמר איבעית אימא מנייהו דידהו גמר מיניה דידיה לא גמר ואב"א דבר אחד [ז]במשנתינו קאמר וא"ר יוחנן כשהיינו לומדין תורה אצל ר' אושעיא היינו יושבין ארבעה ארבעה באמה אמר רבי כשהיינו לומדין תורה אצל רבי אלעזר בן שמוע היינו יושבין ששה ששה באמה א"ר יוחנן [ח]רבי אושעיא בריבי בדורו כר' מאיר בדורו מה רבי מאיר בדורו [ט]לא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו אף רבי אושעיא לא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו אמר ר' יוחנן לבן של ראשונים כפתחו של אולם ושל אחרונים כפתחו של היכל ואנו כמלא נקב מחט סידקית ראשונים ר"ע אחרונים ר"א בן שמוע איכא דאמרי ראשונים ר' אלעזר בן שמוע אחרונים ר' אושעיא בריבי ואנו כמלא נקב מחט סידקית אמר אביי ואנן כי סיכתא בגודא לגמרא אמר רבא ואנן כי אצבעתא בקירא לסברא אמר רב אשי אנן כי אצבעתא בבירא לשכחה אמר רב יהודה אמר רב בני יהודה שהקפידו על לשונם נתקיימה תורתם בידם בני גליל שלא הקפידו על לשונם לא נתקיימה תורתם בידם מידי בקפידא תליא מילתא אלא בני יהודה דדייקי לישנא ומתנחי להו סימנא נתקיימה תורתן בידן בני גליל דלא דייקי לישנא ולא מתנחי להו סימנא לא נתקיימה תורתן בידם [י]בני יהודה גמרו מחד רבה נתקיימה תורתן בידם בני גליל דלא גמרי מחד רבה לא נתקיימה תורתן בידם רבינא אמר בני יהודה דגלו מסכתא נתקיימה תורתן בידם בני גליל דלא גלו מסכתא לא נתקיימה תורתן בידם דוד גלי מסכתא [כ]שאול לא גלי מסכתא דוד דגלי מסכתא כתיב ביה [5]יראיך יראוני וישמחו שאול דלא גלי מסכתא כתיב ביה [ל]([6]אל כל) אשר יפנה ירשיע

ירשיע

או גשרים או נפשות. כעין[מ] שעושין על הקבר: **מוציאין את המדה כנגדן.** את בליטות הללו אצל קרן מזרחית צפונית רואין כאילו יש בליטה אחרת כנגדה בקרן מזרחית דרומית וחוט מתוח מזו לזו ומודד מן החוט ולחוץ כדי שיהא התחום שוה לשתי קרנות ולא יהא כאן קצר וכאן ארוך: **ועושין אותן.** את התחומין מרובעין כדי שיהא אלפים באלכסון כבאמצע ולא עגולין שיהא להן אלפים באמצען ובאלכסון הן מתמעטין כדרך כל עגול. ובעיר מרובעת עסקינן שאין בה אלא אלפים על אלפים דהוו נמי תחומין מרובעים ואם אינה מרובעת כגון שהיא יתירה על אלפים לאורכה או פחותה מאלפים (ב) לא הוו מרובעין דתחומין מרובעין לאו דווקא שיהא אורכן כרחבן שהרי רחבן למידת העיר היא אם קטנה אם גדולה וארכן אלפים אלא מרובעין דקתני למעוטי עגולין כדי שיהא נשכר את הזויות: **גמ' חד תני מאברין.** באלף: **אבר אבר.** שמוסיפין לה אברים שאם יש אבר שיוצא מן העיר בקרן מזרחית דרומית רואין כאילו אבר גם בקרן מזרחית צפונית ומודדין משם: **מערת המכפלה.** משום דפליגי במשמעות לשון מכפלה נקט לה הכא משום דפליגי נמי בלישנא דמתניתין וכן באמרפל וכן במלך חדש: **שני בתים.** היו בה זה לפנים מזה:

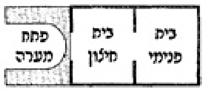

בית ועליה. הוי כפולה בשתי תקרות אבל שני בתים לא שייך בהו לשון כפולה: **שכפולה בזוגות.** שנקברו כולן איש ואשתו דהיינו זוג זוג דכתיב (בראשית מט) שמה קברו את אברהם ואת שרה וגומר: **עליו.** כלפי מעלה אלא שכינו חכמים בלשונם: **מדלא כתיב וימת.** זה וימלוך פלוני תחתיו: **אושעיא בריבי.** אדם גדול בדורו וכל היכא דקרי בריבי הכי פירושו: **לב כל אחד ואחד.** כמה היה מחודד כלומר בכולן הכרתי מה חריפות יש מזה לזה: **וחכמת כל אחד ואחד.** כמה זה חכם מזה וכמה למד יותר ממנו: **איבעית אימא במשנתינו.** לא למד אלא דבר אחד אבל ברייתות וגמרות גמר טובא: **ששה באמה.** שהיינו מתקרבין לשמוע מפיו ודוחקין זה את זה: **ר"מ לא עמדו חביריו על סוף דעתו.** כדאמרינן בפרק קמא (דף יג:) שהיה אומר על טמא טהור ומראה פנים: **פתח אולם** רחבו כ' ושל היכל י': **סדקית.** מחט שתופרין בה סדקי בגדים והוא דק ביותר: **כסיכתא בגודא לגמרא.** כיתד שנועצין אותו בכותל בנקב צר ונכנס בדוחק כך אין יכולין אנו להבין מה שאנו שומעין כי אם מעט ובקושי: **כאצבע בקירא.** בשעוה קשה שאין האצבע יכול ליכנס בתוכה אלא מדבק מעט: **כאצבע בבירא לשכחה.** כשם שהאצבע נוח ליכנס בפי הבור כך אנו מהירין לשכוח: **שהקפידו על לשונם.** לדבר בלשון צח ולא בלשון מגונה[נ] כדאמרינן לקמן [ע"ב] בבני גליל: **דדייקי לישנא.** לאמר באותו לשון שהיו שומעין מרבן וע"י שהיו שומעין על פה שמועה אחר שמועה היו נותנין בהן סימן זו אחר זו ומתוך כך שהיו מדקדקים בלשון יודעין להניח סימנין נאין ואינן משתכחין מהן: **ומתנחי.** ומניחין סימנין: **לא גמרי מחד רבה.** והיו שומעין מזה בלשון זה ומזה בלשון אחר אע"פ ששניהם אחד שינוי לשון מבלבלן ומשכחן: **דגלו מסכתא.** למדו לאחרים כך שמעתי. ל"א מפרשין שמועותיהן ומדקדקים בטעמו של דבר עד שמתיישב בלבן: [ס]**יראוני וישמחו.** לפי ששמועותיו מכוונות לאיסור איסור ולהיתר היתר: **דוד דגלי מסכתא.** כדאמר בברכות (דף ד.) שהיה יגע בתורה ומורה הוראות כדאמר ידי מלוכלכות בדם ושפיר ושליא ואומר מפיבושת רבי יפה דנתי יפה זכיתי כו' ואמרינן נמי במועד קטן (דף טז:) עדינו העצני יושב בשבת תחכמוני [ש"ב כג] זה דוד כו':

ירשיע

וגשרים ונפשות שיש בהן בית דירה. הא דקתני שיש להן בית דירה לא קאי אנפשות כדמוכח בברייתא דנפשות גופיה סתמא לדירת שומר קבר עביד הלכך אף ע"ג דלא דייר בה דירה היא דנפש בנין שעל הקבר כדפי' בגמרא אלא אגשרים קאי דגשר וקבר ובית הכנסת וכל הנהו דקתני בגמ' בברייתא שיש להם בית דירה לאו לבית דירה עביד ואי לית ביה בית דירה לאו דירה הוא בערוך מפרש נפש ציון כדאמרינן בירושלמי אמר רשב"ג אין עושין נפשות לצדיקי' אלא דבריהם הם זכרונם וכן הביא מפ"ב דשקלים (ה"ה):

לא למדתי ממנו כו'. והא דאמר בפרק הבא על יבמתו (יבמות דף נז.) בעי מיניה רבי יוחנן מרבי אושעיא פצוע דכא כהן כו' לא באותן י"ח ימים היה:

כי אצבעתא בבירא לשכחא. ור"ח גרס בביזרי פירש כשוקע אצבעו בזרעונים כמו בחרדל וכיוצא בו נראה כמו גומא וכשמסיר אצבעו חוזרת ומתמלאת הגומא מיד כך אנו כשאנו מסיימין המסכתא ומתחילין האחרת מיד שוכחין הראשונה:

דגמרי מחד רבה. לגמרא רב אחד עדיף שלא יתבלבל לשונם יחד אבל למיסבר אמרינן בפ"ק דע"ז (דף יט.) כל הלומד תורה לפני רב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם:

עלת

רבינו חננאל

ירושלמי בית נכנס מוציאין אותו כנגד העיר פגים יוצא מוציאין את העיר כנגדו. רב תני מעברין מלשון אשה עוברה, שמואל תני מאברין מוסיפין לה אבר. רב תני עד שיאותו לאורה, כדכתיב אך בזאת נאותה(ה) לכם. שמואל תני יעותו כדכתיב לדעת לעות את יעף דבר. תני רב אידיהם כדכתיב כי קרוב יום אידם. שמואל תני עידיהם כדכתיב ועדיהם המה שעתידין לבייש עובדיהן. כתיב ומשה יקח את האהל כמה היה רחוק מיל, והיה כל מבקש משה אין כתיב אלא כל מבקש ה', מיכן כל המקביל פני רבו כמקביל פני שכינה. רב אמר כתיב ויאמר אליהו התשבי וגו', והלא אליהו טירונין של נביאים היה, אלא מלמד שכל עמידות שעמד לפני אחיה השילוני כאילו עמד לפני השכינה. ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חתן משה לפני האלקים. וכי לפני האלקים, אכלו, אלא מלמד שכל המקביל פני חבירו כאילו מקביל פני שכינה. מערת המכפלה רב ושמואל חד א' ב' בתים זה לפנים מזה, וחד אמר בית ועליה. קרית ארבע ד' זוגות אדם וחוה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה. א"ר יוחנן י"ב תלמידים היו לר' אושעיא (ב"ר) [בריבי], וששה חדשים גדלתי אצלו, ולמדתי מכל אחד ואחד, וחכמת כל אחד ואחד, ולא למדתי ממנו אלא דבר אחד במשנתינו כיצד מאברין. והיינו יושבים ארבעה באמה. ור' אושעיא היה בדורו, כר' מאיר בדורו ולא עמדו חביריהם על סוף דעתם. א"ר יוחנן ליבן של ראשונים, והם ר' עקיבא וחכמים כפתחו של אולם כ' אמה. לבן של אחרונים, והוא רבי אלעזר בן שמוע כפתחו של היכל י' אמה. ואנו לבינו כמלוא נקב מחט סדקית, פי' מחט דק מאד. כסיכתא בגודא לגמרא. פי' כמו היתד בכותל שאינו לא למעלה ולא מוריד, כך אנו בגמרא. ואמר רבא ואנו לסברא כאצבעתא בקירה. פי' רגב כשמניח אצבעו בתוכו נעשה גומא וכשמגביה מפעפע ועולה ומתמלאת הגומא, כאילו לא נשקעה בתוכה אצבע ולא היתה גומא בתוכו. אמר רב אשי ולשכחה כאצבעתא (כבורא) [בביזרא], פי' כמו ששוקע אצבעו בזירעונים כגון חרדל וכיוצא בו נראה כאילו עשה גומא, וכאשר מרים אצבעו חוזרת ומתמלאת את הגומא מיד. כך אנו כשמשלימין מסכתא ומתחילין אחרת מיד שוכחים הראשונה. אמר רב יהודה אמר רב בני יהודה שמקפידין על לשונם, ומתחי סימן וגמרי מחד רבה, ודייקי לישנא, נתקיימה תלמודן בידן, ולא עוד אלא דגלו מסכתא, כדכתיב ביה יראיך יראוני וישמחו. אבל בני גליל דלא קפדי אלשונם, ולא גמרי מחד רבה, לא דקו לישנא, (ו)לא נתקיימה תלמודם בידם, ולא גלו מסכתא נמי כשאול דכתיב ביה ובכל אשר יפנה ירשיע.

מסורת הש"ס

א) [פי' שבולטין מן החומה אבר אבר כאבריו של אדם שבולטין מן האדם ערוך], ב) [ב"ב נח.], ג) [סוטה יג.], ד) [פסחים צד: חגיגה יג.], ה) סוטה יא., ו) [בדפוס ויניציא בדורו לבן וכן עיקר], ז) [ברכות יט. וש"נ], ח) [עי' תוס' ב"ב נט. ד"ה החוטין], ט) [לעיל יג:], י) פ"א וכ"ה, כ) [וע"ל רש"י בגיטין נט. ד"ה שאול גדול בתורה היה אלא שלא לימד לאחרים כדאמרינן בעירובין שאול לא גלי מסכתא וכו'], ל) צ"ל וככל, מ) בס"א: כבנין, נ) בס"א: מגומגם, ס) [צ"ל אמר ד"ה דוד].

תורה אור השלם

1. ויתן לי את מערת המכפלה אשר לו אשר בקצה שדהו בכסף מלא יתננה לי בתוככם לאחזת קבר: בראשית כג ט
2. ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע הוא חברון אשר גר שם אברהם ויצחק: בראשית לה כז
3. ויהי בימי אמרפל מלך שנער אריוך מלך אלסר כדרלעמר מלך עילם ותדעל מלך גוים: בראשית יד א
4. ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף: שמות א ח
5. יראיך יראוני וישמחו כי לדברך יחלתי: תהלים קיט עד
6. ושאול לכד המלוכה על ישראל וילחם סביב בכל איביו במואב ובבני עמון ובאדום ובמלכי צובה ובפלשתים ובכל אשר יפנה ירשיע: שמואל א יד מז

הגהות הב"ח

(א) במשנה ועושין אותן כמין טבלא: (ב) רש"י ד"ה ועושין כו' או פחותה מאלפי' לרוחבה לא הוו:

מוסף רש"י

שאמר והפיל לאברהם אבינו. הפליג את אברהם אבינו לאור כשדים על שלא קיבל עליו לעבוד עבודת כוכבים שנאסרה לבני נח, ואברהם בן נח הוא שלא היה בשעת מתן תורה (ע"ז ג.). שהמריד את כל העולם כולו. הפיל עצה לדור הפלגה לבנות מגדל להלחם כלפי השמים, שהוא היה מלך בבבל, כדכתיב (בראשית י) ותהי ראשית ממלכתו בבל (פסחים צד:) מלך בדור הפלגה היה, ולכך נקרא שמו נמרוד שהמריד את כל העולם במלכותו על הקב"ה (חולין פט.). כמאן דלא ידע. עשה עצמו כאילו לא ידעו (שמות א ח). בריבי. גדול בדורו היה ועל שם כך נקרא בריבי (חולין יא:). לא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו. לא יכלו להבין באיזה דבריו נכונים ובאיזה אין דבריו נכונים, שהיה נותן דעת מיושב והגון על אין הלכה כהלכה (לעיל יג:). שאול לא גלי מסכתא. גדול בתורה היה אלא שלא לימד לאחרים (גיטין נט.).